

Muistisairaahan ihmisen yhdenvertainen oikeus vammaispalveluihin

---

1.1.2016

asiantuntija
Virva Rynänen

projektijohtaja
Henna Nikumaa

Materiaalin kohderyhmä ja tarkoitus

- Tämä materiaali on tarkoitettu Muistiliiton jäsenyhdistysten toimijoille ja Suomen muistiasiantuntijoiden jäsenille, aluevastaaville ja muistikoordinaattoriverkostolle
- Materiaalia voi hyödyntää neuvontatyön tukena ja paikallisen koulutus- ja vaikuttamistyön apuna
- Materiaali tarjoaa tietoa, keinoja, perusteluja ja vinkkejä muistineuvontatyötä tekeville henkilöille muistisairaiden ihmisten vammaispalvelujen saatavuuteen
- Etenkin työikäiset muistisairauteen sairastuneet ihmiset kohtaavat palvelujen saamisen osalta karikoita ja tarvitsevat erityistä tukea ja tietoa saadakseen heille kuuluvia tukimuotoja

Taustalla olevia periaatteita

Ihmisoikeudet

- Ihmisoikeudet ja perusoikeudet kuuluvat kaikille
- Perustuslaki ja monet ihmisoikeussopimukset kieltävät syrjinnän terveydentilan, iän, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella
- Myös syrjintä muistisairauden perusteella on kielletty

Itsemääräämisoikeus

- eli autonomia tarkoittaa ihmisen yhdenvertaista oikeutta päättää itseään koskevista asioista

Yhdenvertaisuus

- Yhdenvertaisuus on perusoikeus
- Kaikilla ihmisillä tulee olla yhdenvertaiset mahdollisuudet saada erilaisia palveluja riippumatta esim. iästä, perhesuhteista, vammasta, terveydentilasta tai muusta henkilöön liittyvästä syystä

Runko

1. Muistisairaudet ja yhdenvertaisuus
2. Vammaispalvelut
  - 2.1. Kuljetuspalvelut
  - 2.2. Henkilökohtainen apu
  - 2.3. Yhteenvetoa
3. Ajankohtaista lainsäädännön uudistumisessa
4. Lähteitä, lisämateriaalia
5. Muistijärjestöjen esittelydiat

Materialin eri osiot on merkitty diojen yläkulmaan kolmioilla
Materiaalin eri osoita voi käyttää yhdessä tai erikseen

1.
MUISTISAIRAUDET JA
YHDENVERTAISUUS

Etenevät muistisairaudet

Muistisairaus on ei kuulu normaaliin ikääntymiseen

Muistisairaudet Suomessa:

- 193 000 muistisairasta ihmistä
- 93 000 vähintään keskivaikeassa muistisairauden vaiheessa olevaa
  - [Kuntakohtainen laskuri](#) (Suomen muistiasiantuntijat ry)
  - 14 500 uutta sairastunutta vuosittain
- 7 000 - 10 000 työikäistä muistisairasta
- Muistisairaudet ovat eteneviä neurologisia sairauksia
- Alzheimerin tauti on yleisin muistisairaus (70 %)

→ Hyödynnä muistisairauksien Käypä hoito -suosituksen luentomateriaalia ([kaypahoito.fi](#) 2010)

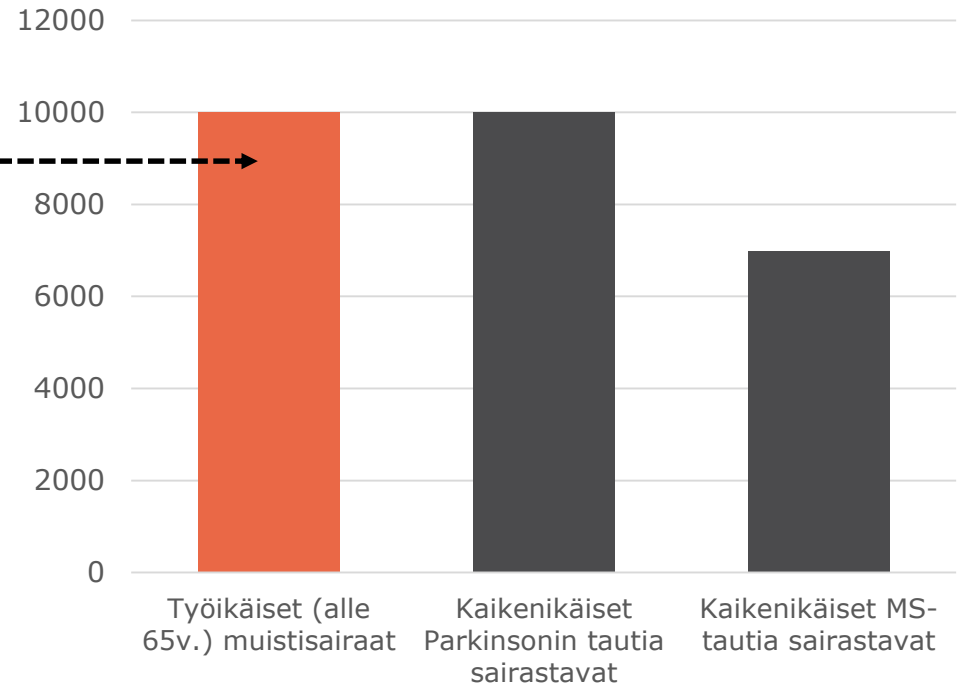
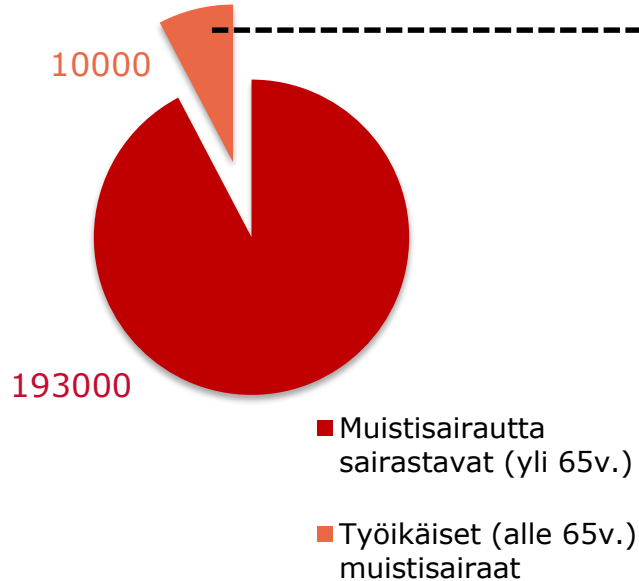
Käypä Hoito 2010, Muistisairaudet 2015

Työikäisiä muistisairaita

7 000 – 10 000 - pieni ryhmä?

Muistisairauksiin sairastuneet

Muistisairauksien Käypä hoito -suositus 2010
Suomen Parkinson-liitto ry
MS-liitto ry

Muistisairaudet ja vammaispalvelujen tarve

- Muistisairaudet aiheuttavat fyysisiä aivokudoksen muutoksia
- Muistisairauden aiheuttama vamma ei usein näy päälle päin
- Muistisairaille ihmisille ei myönnetä yhdenvertaisesti vammaispalveluja verrattuna muihin neurologisiin sairaus- ja vammaryhmiin (Nikumaa 2010)
  - Yleensä oireiden syynä on aivokudoksen rappeutuminen neurologisen sairauden johdosta
  - Kognitiiviset oireet eivät usein näy ulospäin
  - Esim. hahmotushäiriöitä voi olla vaikea havaita
- Etenkin työikäiset muistisairaajat ovat usein päälle päin fyysisesti hyväkuntoisia, joten toimintakyvyn tosiasiallinen heikentyminen ja arjen selviytymishaasteet voivat jäädä huomioimatta

Yhdenvertaisuus

- Yhdenvertaisuus on perusoikeus
- Yhdenvertaisuuslain mukaan ketään ei saa syrjiä
  - iän,
  - etnisen tai kansallisen alkuperän,
  - kansalaisuuden,
  - kielen,
  - uskonnon,
  - vakaumuksen,
  - mielipiteen,
  - terveydentilan,
  - vammaisuuden,
  - seksuaalisen suuntautumisen
  - tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella
- Muistisairaana ihmisen kohdalla erityisesti vammais- ja kuntoutuspalveluiden yhdenvertaisessa saatavuudessa verrattuna muihin sairaus- ja vamma-ryhmiin on raportoitu ongelmia

Yhdenvertaisuuden näkökulmat

1. Muistisairaat ja muu väestö
- 2. Muistisairaat ja muut sairaus- ja vamma-ryhmät**
3. Muistisairaat ja muistisairaat

Ks. mm. Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, Mäki-Petäjä-Leinonen & Nikumaa 2010

Muistisairaat ja muut sairaus- ja vammaryhmät

Vaikka etenevät muistisairaudet ovat neurologisia sairauksia, mielletään ne edelleen kuuluvaksi normaaliin ikääntymiseen

→ käytännön haasteet **erityisesti vammais- ja kuntoutuspalveluiden** yhdenvertaisessa saatavuudessa:

- Onko muistisairauden aiheuttama toimintakyvyn haitta riittävä peruste vammaispalveluiden tai kuntoutuksen yhdenvertaiselle saamiselle?
- *”Minähän pääsin sinne kurssille vasta sitten kun tuli nuo muut vaivat, ensin sanoivat ettei teille järjestetä” (S5)*
- Alueellinen epätasa-arvoisuus
- Jako alle 65v. muistisairaisiin ja yli 65v. muistisairaisiin
- Tukipalvelujen tarpeellisuuden tulkinta fyysisen toimintakyvyn perusteella
- Edelleen tietämättömyyttä muistisairauden luonteesta, oireista ja erityiskysymyksistä

Nikumaa 2010

2. VAMMAISPALVELUT

Lainsäädäntö

Vammaispalveluista säädetään

1. Vammaispalvelulaissa (VPL) (laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380) ja
2. Vammaispalveluasetuksessa (VPA) (asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/759)

Vammaispalvelulaki on **toissijainen** laki, ja se tulee sovellettavaksi ainoastaan tapauksissa, joissa henkilö ei saa riittäviä palveluja muun lain nojalla – esimerkiksi riittäviä kuljetuspalveluja sosiaalihuoltolain (SHL) nojalla

Vammaispalvelulain tärkeitä § muistisairaiden näkökulmasta

- 2 § Vammainen henkilö
- 3a§ Palvelutarpeen selvittäminen ja palvelusuunnitelma
- 4 § Lain suhde muuhun lainsäädäntöön
- 8 § Kuntoutusohjaus, sopeutumisvalmennus, kuljetuspalvelut, päivätoiminta, henkilökohtainen apu
- 9 § Asunnon muutostyöt

Vammaispalvelulaki 3.4.1987/380

→ Uudistus 1.9.2009

Vammaisuuden määritelmä

Vammaisuuden yleismääritelmä VPL 2 §

Vammainen henkilö = vamman tai sairauden johdosta on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista

→ Voiko muistisairas ihminen olla tämän määritelmän mukaan vammainen henkilö?

Onko muistisairaalla oikeus vammaispalveluihin?

EI

- jos ei palvelun tarvetta
- jos saa riittävästi muun lain nojalla (esim. SHL)
- jos palvelun myöntökriteerit ei täyty

KYLLÄ

- jos on palvelun tarve
- jos ei saa riittävästi muun lain nojalla
- jos palvelun myöntökriteerit täyttyvät

Ongelmakohtia

- Mikä on normaalia ikääntymistä?
- Mikä on ikääntymiseen kuuluvaa toiminnankyvyn heikentymistä?
- Vammaisuuden yleismääritelmän tulkinta
- Palvelukohtaisten vaikeavammaisuuden määritelmien tulkinta
- Pitkäaikainen sairaus - vanhuus

Muistisairaahan ihmisen kohtaamia palvelukarikoita

- Kuljetuspalvelua ei myönnetä, vaikka sosiaalihoitolaisten nojalla ei saa riittävästi
- Henkilökohtaista avustajaa ei saada tai sen odottamiseen menee kauan tai sairastunut ei sitä hyväksy
- Pompotellaan vammaispalvelujen ja ikäihmisten palvelujen välillä
- Vammaispalveluissa ei tunneta muistisairaiden erityiskysymyksiä → siirretään vanhuspalveluihin, jotka voivat olla suunniteltuja toisiin tilanteisiin eivätkä tarjoa samoja subjektiivisia oikeuksia
- Maksusitoumusten saaminen on vaikeaa
- Työikäisten muistisairaiden erityiskysymyksiä ei huomioitu, jolloin esim. työtoimintaa muistisairaille ei juuri ole tarjolla

Lähtökohtia palvelujen myöntämiselle

- Perustuslaki 6 §: ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä
- Vammaispalvelulaissa ei ole suljettu mitään sairaus- tai vamma ryhmää lain soveltamisen ulkopuolelle
- Vammaispalvelulaissa ei ole ikään perustuvia rajoituksia
- VPL eikä VPA sisällä vamma- tai sairausluettelo
- Diagnoosikohtaisia periaatepäätöksiä EI VOI tehdä
  - Mikään diagnoosi ole sinällensä syy myöntää eikä hylätä hakemusta, vaan toimintakyvyn, palvelutarpeen ja yksilöllisen tilanteen tulee ratkaista

2.1. KULJETUSPALVELUT

Esimerkkitapauksia

”Sairastan Alzheimerin tautia ja olen 54-vuotias. Tarvitsisin kuljetuspalvelua, jotta pääsisin sulkapalloharrastukseeni. Kun kysyin asiaa, minulle sanottiin, että olen vielä niin hyvässä kunnossa, etten vielä voi saada kuljetuspalvelua. Olenko siis oikeutettu palveluun vasta sitten kun olen huonommassa kunnossa, jolloin kuitenkin en enää kykenisi harrastamaan?”

”Sairastan Alzheimerin tautia ja olen 81-vuotias. En saa enää ajaa autoa, ja julkisilla kulkeminen ei onnistu hahmotusvaikeuksien vuoksi. Hain kuljetuspalvelua, mutta sain kielteisen päätöksen. Sitä perusteltiin sillä, että kävelen ihan hyvin. Voinko tehdä asialle jotain?”

Kuljetuspalveluja vai liikkumisen tukea?

- Kunta voi myöntää tarvittua palvelua joko liikkumisen tukena sosiaalihuoltolain (SHL) nojalla tai kuljetuspalveluna vammaispalvelulain (VPL) nojalla
- Ensin on aina selvitettävä henkilön oikeus palveluun SHL:n nojalla, koska VPL on toissijainen laki
- SHL on uudistunut ja lakiin on kirjattu uusi pykälä liikkumisen tuesta (23 §, ks. seuraava dia)
- SHL:ssa ei ole liikkumisen tuen (eli matkojen) määrästä tarkempia säännöksiä
- Kunta voi järjestää liikkumisen tuen palvelun päättämillään eri tavoilla
- Usein muistisairaajat eivät saa SHL:n perusteella riittävästi matkoja tarpeisiinsa nähden, mutta eivät joko tiedä olevansa oikeutettuja hakemaan lisämatkoja vammaispalvelulain nojalla tai hakevat, mutta eivät saa

SHL 23 § Liikkumisen tuki

- Esteetön ja toimiva julkinen joukkoliikenne (myös kutsu- ja palveluliikenne) on ensisijainen tapa järjestää kaikille soveltuva liikkuminen
- Liikkumisen tukea järjestetään henkilöille, jotka
  - eivät kykene itsenäisesti käyttämään julkisia liikennevälineitä alentuneen toimintakyvyn, sairauden, vamman tai muun vastaavanlaisen syyn perusteella ja
  - tarvitsevat palvelua asioimisen, tai muun jokapäiväiseen elämään kuuluvan tarpeen vuoksi
- Liikkumisen tukea voidaan järjestää seuraavilla toteuttamistavoilla tai niiden yhdistelmillä:
  1. julkisten liikennevälineiden käytön ohjauksella ja ohjatulla harjoittelulla
  2. saattajapalveluna
  3. ryhmäkuljetuksina
  4. korvaamalla taksilla, invataksilla tai muulla vastaavalla ajoneuvolla tapahtuvasta kuljetuksesta aiheutuvat kohtuulliset kustannukset
  5. muulla soveltuvalla tavalla
- Yksilöllisiä kuljetuspalveluja ei järjestetä henkilölle, joka on oikeutettu kuljetuksiin tai niiden kustannusten korvaamiseen muun lain nojalla

Pykäläperusteluissa 23 §

(SHL HE 164/2014)

- Etenkin
  - sellaisille ikääntyville, jotka tarvitsevat liikkumisen tukea ikääntymiseen liittyvän toimintakyvyn heikentymisen johdosta sekä
  - muille liikkumisessa tukea tarvitseville henkilöille, jotka eivät olisi oikeutettuja vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista annetun lainsäädännön mukaisiin (vaikeavammaisten) kuljetuspalveluihin
- Pohdittavaksi:
  - Eli SHL 23 § ei koske muistisairaita, koska muistisairaudethan eivät kuulu tavanomaiseen ikääntymiseen?
  - Vahvistaako tämä siis muistisairaiden oikeutta VPL:n mukaiseen kuljetuspalveluun?

Vammaispalveluasetuksen (VPA) määritelmä vaikeavammaisesta henkilöstä

Kuljetuspalvelut VPA 5 §

- Vaikeavammaisena pidetään henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa ja joka ei vammansa tai sairautensa vuoksi voi käyttää julkisia joukkoliikennevälineitä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia
- Tätä § tulkittu perinteisesti fyysisen kävelykyvyn kautta

Vaikeavammaisuus

- myös muusta

kuin fyysisestä vammasta johtuvaa

Oikeustapauksia:

- KHO (1998 T 2524)
  - Mielenterveysongelmaista henkilöä, jolla oli lisäksi ylipainoa, pidettiin vaikeavammaisena suhteessa kuljetuspalveluihin
- Hämeenlinnan HAO (12.3.2007 nro 07/0182/3)
  - Psyykkisestä sairaudesta kärsivä hlö voi olla kuljetuspalvelujen järjestämisvelvollisuuden suhteen VPL:ssä ja VPA:ssä tarkoitettu vaikeavammaisen hlö sen estämättä, että hänellä ei ole liikkumista vaikeuttavaa fyysistä vammaa tai sairautta.

Vaikeavammaisuus ja Alzheimerin tauti tai dementia

Ei katsottu vaikeavammaiseksi:

- KHO (10.6.2005 T 1399)
  - Dementia-asteinen Alzheimerin tauti ja astma → ei sellaista ruumiillista sairautta, jonka vuoksi estynyt käyttämästä julkisia liikennevälineitä
- KHO (10.6.2005 T 1400)
  - Dementoitunut ja sairasti verenpainetauti, henkinen suorituskyky huono → ei sellaista vammaa tai sairautta, jonka vuoksi olisi estynyt käyttämässä julkisia liikennevälineitä → *Näitä 2005 vuoden päätöksiä pidetty useassa kunnassa ohjenuorana*

Katsottiin vaikeavammaiseksi:

- KHO (15.3.1999 T 442)
  - Vanhus oli dementoitunut, vasemman lonkan murtuma, käveli taluttaen → katsottiin vaikeavammaiseksi suhteessa kuljetuspalveluihin
- KHO (15.3.2006 T 52)
  - Sairasti Alzheimerin tautia ja kärsi huimauksesta → katsottiin vaikeavammaiseksi suhteessa kuljetuspalveluihin

Vaikeavammaisuus ja Alzheimerin tauti tai dementia

TUORE RATKAISU MUUTTAA AIEMPAA LINJAA:

KHO (28.11.2014)

- Sairasti Alzheimerin tautia, liikkui apuvälineittä
  - Ei fyysistä sairautta tai vammaa, joka estää julkisten joukkoliikennevälineiden käytön muttei kuitenkaan kykene itsenäisesti käyttämään julkista joukkoliikennettä Alzheimerin taudista johtuvien orientaatio-, hahmottamis- ja muistivaikeuksien vuoksi. **Kuljetuspalvelun saaminen ei edellytä fyysistä vammaa.** Palvelu voidaan myöntää myös henkisen toimintakyvyn alentumisen perusteella. Sillä seikalla, miten henkilö mahdollisesti selviytyy avustettuna, ei ole tässä asiassa merkitystä.

Ikä ei myöskään este

EOA (28.2.2007 Dnro 929/4/05)

- Vaikeavammaisuutta arvioitaessa henkilön iällä ei ole merkitystä
- Yli 65-vuotiailla on samanlainen oikeus kuljetuspalveluihin kuin muillakin vaikeavammaisilla henkilöillä

KHO (12.8.1998/134)

- Vaikeavammaisen ikä ja hänen saamansa kotipalvelut eivät olleet kulj.palv. esteenä

KHO (2012:60)

- 88-vuotias monisairas katsottiin vaikeavammaiseksi, jolle järjestettävä VPL-kuljetuspalvelu

Muistilista kuljetuspalvelua haettaessa

Hakijalle suositellaan kirjattavaksi ylös:

- tarkasti muistisairauden aiheuttamat toimintakyvyn muutokset ja haitat
  - esim. hahmottamis-, orientaatio-, muistivaikeudet, kohonnut eksymisriski
  - palvelu voidaan myöntää myös kognitiivisen toimintakyvyn alentumisen perusteella
- jos ei kykene käyttämään julkista joukkoliikennettä muistisairaudesta johtuvien orientaatio-, hahmottamis- ja muistivaikeuksien vuoksi
  - miten toimintakyky heikentynyt tai muuttunut käytännössä muistisairauden myötä nimenomaan liikkumisen ja asioinnin osalta
  - tarkasti myös muut itsenäiseen liikkumiseen vaikuttavat tekijät
  - miksi ja mihin konkreettisesti tarvitsee kuljetuspalvelua
  - tarvitseeko saattajan

Toimintaohjeita kuljetuspalvelua haettaessa

- Hakijalle suositellaan kirjattavaksi muistilista hakemusprosessia varten
- Sovitaan kunnan vammaispalvelun / sosiaalitoimen yhteyshenkilön kanssa palaveri
  - Hakija voi ottaa mukaan läheisen ihmisen tai valtuutetun henkilön
- Jos päätös kielteinen, pyydetään **kirjalliset** perustelut ratkaisulle ja tehdään tarvittaessa päätöksen liitteenä olleen muutoksenhakuosoituksen ohjeiden mukaan **kirjallinen** oikaisuvaatimus, jossa hyvä tähdentää, että muistisairaus on fyysinen sairaus, vaikka ei näy päällepäin
- Sairauden edetessä tai palveluntarpeen muuttuessa palvelua voi hakea myöhemmin uudelleen

2.2. HENKILÖKOHTAINEN APU

Esimerkkitapauksia

- "Sairastan verisuoniperäistä muistisairautta ja olen 61-vuotias. Hain henkilökohtaista apua, jotta olisin voinut käydä kirjastossa ja kaupungilla asioilla vaimoni ollessa arkisin töissä, koska yksin en pysty. Minulle sanottiin, etten ole oikeutettu henkilökohtaiseen apuun, koska en muistivaikeuksieni vuoksi pysty toimimaan työnantajana."
- "Mieheni sairastaa muistisairautta ja tarvitsee avustajan asioilla käymiseen ja kuntosalille, kun olen itse päivisin töissä tai harrastuksissa. Kunnasta vastattiin, että muistisairaus ei oikeuta henkilökohtaiseen avustajaan. Onko todella näin?"

Henkilökohtainen apu tukimuotona

- Voi olla tarkoituksenmukainen tukimuoto erityisesti työikäiselle muistisairaalle sairauden lievässä vaiheessa tukemaan esimerkiksi työssä käymistä tai osallistumista harrastuksiin
- Henkilökohtaisen avun tarkoituksena on auttaa vaikeavammaista henkilöä toteuttamaan omia valintojaan päivittäisissä toimissa, kuten työssä ja harrastuksissa
- Kunnan tulee järjestää henkilökohtaista apua sellaiselle vaikeavammaiselle henkilölle, joka pitkäaikaisen tai etenevän vamman tai sairauden vuoksi tarvitsee apua päivittäisissä toiminnoissa. Avuntarpeen on oltava välttämätön ja toistuva
- Mikään diagnoosi ei ole syy myöntää eikä hylätä hakemusta, vaan toimintakyvyn ja yksilöllisen tilanteen tulee ratkaista
- Edunvalvontamääräys tai omaishoidon tuki eivät riitä perusteeksi evätä henkilökohtaista apua

Ikääntymiseen liittyvät sairaudet?

- Lain mukaan tarve ei saa johtua pääasiassa ikääntymiseen liittyvistä sairauksista ja toimintarajoitteista, mikä on aiheuttanut muistisairaiden hakijoiden kohdalla tulkintavaikeuksia
  - Lähtökohtaisesti kaikilla vaikeavammaisilla on oikeus henkilökohtaiseen apuun
  - Laki ei määrittele ”pääosin ikääntymiseen liittyviä sairauksia”, joista johtuva avuntarve ei oikeuta henkilökohtaiseen apuun
  - Muistisairauksia ei voida pitää pääasiassa ikään liittyvinä sairauksina ja toimintarajoitteina, koska niitä esiintyy muissakin ikäluokissa
- Jos avun tarve perustuu pääasiassa hoitoon, hoivaan tai valvontaan, apu tulee järjestää muiden sosiaali- ja terveyspalvelujen kautta, mutta valvonnan tai muistuttelun tarve ei riitä syyksi evätä apua
- Hakijalta ei voi edellyttää aloite- tai kommunikaatiokykyjä, vaikka lain mukaan hakijalla tulee olla voimavaroja määritellä avun sisältö ja toteutustapa
  - Hakijan tahtoa voidaan tarvittaessa selvittää yhteistyössä hänen laillisen edustajansa, omaisensa tai muun läheisen kanssa

Henkilökohtainen apu VPL 8c§

Edellytys

- Voimavaroja määritellä avun sisältö ja toteutustapa

Vaikeavammaisuuden määritelmä

- Henkilö, joka tarvitsee pitkäaikaisen tai etenevän vamman tai sairauden vuoksi välttämättä ja toistuvasti toisen henkilön apua **EIKÄ** avun tarve johdu pääasiassa ikääntymiseen liittyvistä sairauksista tai toimintarajoitteista

Henkilökohtainen apu VPL 8c-d§

Vaikeavammaisen henkilön välttämätöntä avustamista kotona ja kodin ulkopuolella

- Päivittäisissä toimissa
- Työssä ja opiskelussa
- Harrastuksissa
- Yhteiskunnallisessa osallistumisessa
- Sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämisessä

Järjestämistavat

- Henkilökohtainen avustaja
  - Palveluseteli
  - Kunnan itse järjestämä tai ostama palvelu
-
- Subjektiiivinen oikeus eli kunnalla järjestämisvelvollisuus
  - Henkilöä ohjattava ja autettava työnantajuskysymyksissä

Muistisairaahan henkilökohtainen apu

- Yksilöllinen tilanne ratkaisee!
  - Diagnoosikohtaisia päätöksiä ei voi tehdä, ikä ei ole este
  - Saaminen ei edellytä täydellisiä kognitiivisia taitoja tai kommunikaatiokykyä
- Jos hakija ei sairauden vuoksi pysty itse ilmaisemaan mielipidettään, on se selvitettävä yhteistyössä laillisen edustajan tai omaisen kanssa
- Edunvalvontamääräys ei estä
- Erotetaan avustaminen ja hoitaminen
  - Jos avun tarve perustuu pääosin hoivaan, hoitoon tai valvontaan, hlökoht. apu ei tarkoituksenmukainen
- Hlökoht. avustajana ei voi toimia omainen, ellei
  - äkillinen avuntarve
  - avustajaa vaikea saada (pienet paikkakunnat)
  - sairaus/vamma vaatii läheisen ihmisen
- Omaisen ei voi olla lain tarkoittama omaishoitaja ja henkilökohtainen avustaja yhtä aikaa

Linjauksia

- Vammaispalvelulain esitöissä ei ole määritelty niitä ”pääosin ikääntymiseen liittyviä sairauksia”, joista johtuva avuntarve ei oikeuta henkilökohtaiseen apuun
- Koska tiedetään, etteivät etenevät muistisairaudet kuuluu normaaliin ikääntymiseen ja osa sairastuneista voi olla hyvinkin nuoria, pitäisi tämän perusteella olla selvää, että myös muistisairailla ihmisillä voi olla oikeus henkilökohtaiseen apuun (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013)

Linjauksia

- Myös Assistentti-info, joka on eri toimijoista koottu avoin henkilökohtaisen avun valtakunnallinen verkosto, on ohjeessaan linjannut, ettei muistisairauksia voida pitää pääasiassa ikään liittyvinä sairauksina ja toimintarajoitteina, sillä niitä esiintyy muissakin ikäluokissa
- Sosiaalihuollon asiakaslaissa säädetään niistä tilanteista, joissa asiakkaan tahtoa joudutaan esimerkiksi sairauden vuoksi selvittämään. Vaikeavammaisen henkilön tahtoa on selvitettävä yhteistyössä hänen laillisen edustajansa, omaisensa tai muun läheisen kanssa. On kuitenkin muistettava, että näissä tilanteissa vaikeavammaisen mielipiteen sisältö ei voi kuitenkaan koskaan perustua kokonaan vain toisen henkilön näkemykseen (Räty 2010, 240)

Oikeustapauksia

KHO 2012:774 ja Vaasan HaO 11.12.2012 (12/0850/2)

- Hyvin iäkäs henkilö katsottiin oikeutetuksi henkilökohtaiseen apuun

KHO 2012:36 ja KHO 2013:3357

- Valvonnan tai muistuttelun tarve ei riitä syyksi evätä henkilökohtaista apua

KHO 2011:69, KHO 2012:36 ja HFD 2014:2751

- Hakijalta ei voi edellyttää hyviä kognitiivisia taitoja, aloite- tai kommunikaatiokykyjä, vaikka laissa säädetäänkin, että hakijalla tulee olla voimavaroja määritellä avun sisältö ja toteutustapa

Muistilista henkilökohtaista apua haettaessa

- Hakijalle suositellaan kirjattavaksi ylös:
  - Millaisissa asioissa ja kuinka paljon tarvitsee usein apua tai tukea?
  - Tarvitseeko apua kotona vai kodin ulkopuolella?
  - Millaista apua ja mihin aikaan sitä yleensä tarvitsee?
- Sovitaan kunnan sosiaalitoimen yhteyshenkilön kanssa palvelusuunnitelmapalaveri
  - Hakija voi ottaa mukaan läheisen ihmisen tai valtuuttamansa henkilön
- Palvelusuunnitelmaan kirjataan henkilökohtaisen avun määrä ja järjestämistapa
- Jos päätös on kielteinen, asiakasta ohjataan pyytämään **kirjalliset** perustelut ratkaisulle ja tekemään tarvittaessa **kirjallinen** oikaisupyyntö kunnan sosiaalilautakunnalle

2.3.
YHTEENVETO
VAMMAISPALVELUISTA

Yhteenvetoa vammaispalveluista

- Onko palvelun tarve?
- Saako riittävästi muun lain (esim. SHL) nojalla?
- Ikä ei ole este eikä peruste
- Yksilöllinen tilanne ratkaisee
- Etenevät muistisairaudet ja niiden aiheuttama dementia ei kuulu normaaliin ikääntymiseen
- Mitään sairaus- ja vammaryhmää ei voi rajata VPL:n soveltamisen ulkopuolelle!
- Kunnalla on velvollisuus huolehtia

Ajankohtaista

Kehitysvammalain ja vammaispalvelulain yhdistäminen uudeksi laiksi

- Työryhmän loppuraportti keväällä 2015
- Ehdotetaan rajausta, jonka mukaan lakia ei sovellettaisi henkilöön, jonka toimintakyky on heikentynyt pääasiassa ikääntymiseen liittyvien sairauksien ja toimintarajoitteiden johdosta
  - Perustuslain yhdenvertaisuusperiaatteen vastainen, syrjintää tukeva

Ajankohtaista

YK:n vammaisten yleissopimus (Suomi allekirjoittanut jo 2007)

- Myös muistisairaat ihmiset kuuluvat sopimuksen piiriin
- Ratifiointi viivästynyt, koska lainsäädäntömme ei vastaa sopimuksen artikloja
  - Nyt menossa mm. kehitysvammalain uudistus ratifiointiin edistämiseksi
  - Itsemääräämisoikeuslain valmistelu edelleen kesken (HE 28.8.2014 rauennut)

→ Ovatko muistisairaahan yhdenvertaiset oikeudet unohdettu?

→ Jos vammaissopimus ratifioidaan ennen uuden itsemääräämisoikeuslain voimaan tuloa, ovat käytännöt muistisairaahan ihmisen vapauden rajoittamisessa Suomessa edelleen sekä perustuslain, mutta nyt myös YK:n vammaissopimuksen vastaisia

Lähteitä

Lainsäädäntö

- Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/759
- HE 166/2008. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 4 §:n muuttamisesta.
- HE 164/2014. Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaalihuoltolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380 Sosiaalihuoltolaki 1301/2014
- Suomen perustuslaki 1999/731
- Yhdenvertaisuuslaki 2004/21

Kirjallisuus

- Ahola & Konttinen 2009. Uudistuva vammais-palvelulaki. Oikeus henkilökohtaiseen apuun vahvistuu. Assistentti-info. Arkmedia.
- Käypä Hoito -suositus [muistisairauksista](#) 2010
- Erkinjuntti, Remes, Rinne, Soininen (toim.) 2015. Muistisairaudet. Duodecim.
- Mäki-Petäjä-Leinonen A. 2013. Ikääntymisen ennakointi, vanhuuteen varautumisen keinot. Talentum.
- Mäki-Petäjä-Leinonen & Nikumaa 2010. Ajoissa apua? - näkökulmia muistisairaahan ihmisen oikeuksien toteutumiseen. Teoksessa: Pajukoski, (toim.) [Pääseekö asiakas oikeuksiinsa?](#) Sosiaali- ja terveydenhuollon ulkopuoliset tekijät –työryhmä, raportti III. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 19/2010, 79-101.
- Nikumaa & Ryytänen 2015. Muistisairaiden ihmisten yhdenvertainen oikeus vammaispalveluihin. [Osa 2 Henkilökohtainen apu](#). Memo 2/2015, s. 25-26.
- Nikumaa, Ryytänen & Koponen 2015. Muistisairaiden ihmisten yhdenvertainen oikeus vammaispalveluihin. [Osa 1 Kuljetuspalvelut](#). Memo 1/2015, s. 17-19.
- Nikumaa 2010. Muistisairas sosiaaliturvan asiakkaana. Opinnäytetyö. Ylempi ammattikorkeakoulututkinto. Tampereen ammattikorkeakoulu.
- Rätty 2010. Vammaispalvelut. Vammaispalvelujen soveltamiskäytäntö. Kynnys ry. Arkmedia.

Lisämateriaalia

- **Muistiliitto ry**
  - muistiliitto.fi
    - vars. alisivu "Palvelut, etuudet ja oikeudet"
- **Suomen muistiasiantuntijat ry**
  - muistiasiantuntijat.fi
  - muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontahanke

Muistisairaahan ihmisen edunvalvonta yhteistyönä -kehittämishanke 2013-16

    - vars. alisivut "Tuotokset" ja "Materiaalivinkit"
- THL:n vammaispalvelujen käsikirja
  - thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja
- Invalidiliiton materiaalia [asiakasosallisuudesta](#) ja [asiakasprosesseista](#)
  - invalidiliitto.fi/files/attachments/testi/rotia_materiaali/rotia_asiakasosallisuus_palvelujen_hankinnoissa.pdf
  - e-julkaisu.fi/invalidiliitto/opas_palveluasumiseen/pdf/ROTIA_asiakasprosessi_palveluasumiseen.pdf

Suomen muistiasiantuntijat ry

Asiantuntija- ja vapaaehtoisjärjestö
muistisairaiden ihmisten kanssa
työskenteleville ammattihenkilöille

Maksuton konsultaatiokanava
ammattihenkilöstölle:

muistikonsultti@muistiasiantuntijat.fi

SUOMEN MUISTI-
ASIAANTUNTIJAT

Suomen muistiasiantuntijat ry

Fredriksberginkatu 2, 00240 Helsinki

Puh. (09) 454 28 48

info@muistiasiantuntijat.fi

muistiasiantuntijat.fi

muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontahanke

Muistisairaahan ihmisen
EDUNVALVONTA
YHTEISTYÖNÄ
Kehittämisprojekti 2013–2016

Muistiliitto ry

Muistisairaiden ihmisten ja läheisten potilas-, omais- ja kansanterveysjärjestö

Tukea puhelimitse ja verkossa:

- **Vertaislinja** 0800 9 6000 (joka pv 17-21)
- **Muistineuvo** 09 8766 550 (ma, ti, to 12-17)
- **muistiliitto.fi/fi/keskustelu**
- **facebook.com/groups/kunisaunohti**

Muistiliitto ry

Pasilanraito 9 B, 00240 Helsinki

Puh. (09) 6226 200

toimisto@muistiliitto.fi

muistiliitto.fi

